



A^o
TSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI FELSÉG
ENGEDÉLMÉVEL,

o o o o o o o o

Nro 20.

Költ. Bétsben, Sz. Mihály Havának (Septembernek)
 8-dik napján 1797-dik Elztendőben.

Dalmátzia' emlékezetesebb Szigeteinek,
 's az Európai száraz részén fekvő nevezetesebb Helyeinek le-írását, ígéretünk szerint imé közöljük:

Osero és Cherso Szigetek, oly közel esnek egymáshoz, hogy egyikből által lehet járni a' másikba egy fa-hídon. Oseróban, mely hajdann a' Medea Testvérjéről Absyrtusról, Absyrtisnak nevez-

U

tetett, egészségtelenné teszik a' levegő eget a' sok állóvizek, melyeket kevés költséggel el lehetne venni a' tengerbe. A' Lakosok, kiknek száma, jóval is kevesebb, mint a' *Chersoiaké*, tudatlanok, nyomorútt házakban laknak, kevés termő földekkel bírnak, a' mi van az is sovány; azért is szűk ott a' búza.

Chersonak régenten *Crepśa*, vagy *Cresa* vólt a' neve. A' Főváros-Lakosinak számát mintegy 3 ezerre lehet tenni: az egész Szigetét pedig nyóltz ezerre. Itt nem tsak á' köz-nép szorgalmatos; hanem még a' Nemés Aszfzonyókat se' éri a' felkelő Nap az ágyban, 's estve későn mennek fekünni, a' rendes foglalatoskodás miatt. Júh, elég bőven találtatik ezen Szigetben, és a' tej olyan, hogy jobbat nála nem lehet kívánni.

Arbe. Ezen Szigetben alig telik mind öfzfze 3 ezerre a' Lakosok' száma: azonban még is meg vólt most is a' hajdani Tanátsok, a' mely viszi az igazgatást; és ítéli a' törvényes ügyeket. Vólt jussok arra is, hogy Nemzeti-gyűlést tarthattak, a' melyből Szószóllókat küldöttek magok Képébenn a' Velentzei Kormányfűékhez. Legeltető mezejek, borok, o'ajjok, halok, bővönn van. Vagyon jó Kikötőhelyek is.

Veglia Szigetjét, a' Rómaiak' Curictának hívták. Vagynak ezen Szigetnek Kikötőhelyei is, de a' fzin te mindenkor dühösködő északi szél miatt nem mehetnek belé bátorságosan, kivált a' nagy hadi hajók. A' Lakosok, nintsenek többen 15 ezernél, mert a' napkeleti részt senki se lakja; hanem tsupán a' déli és napnyugati részeket. Fő produktum a' jó bor. A' selyem, nem igen derekas. Ló elég vagyon; még pedig futós; de apró, és a' munkát kevés ideig győző.

Pago, hajdan *Gissá*-nak neveztetett. Hofzszú, rendeletlen formájú. A' föld sovány; úgy hogy alig terem annyi búzát; a' mennyivel két Hónapig is megérhetnék a' Lakosok, a' kik pedig alig vagynak mind ötfzfé négy ezerenn. A' Juh 's ketske-tartáson kívül, halászzattal is keresik élelmeket; de kiváltképpen tengeri só készítéssel, bé-gyűjtenek esztendőnként hatvan ezer köből sót.

Zara, kedves Kolóniájok vólt a' Rómaiaknak *Jadertina* név alatt. Kivált Augustus és Trajanus Tsászárok különösen szerették. Vagyon a' többek között egy régi Inscriptzió, melyben Augustus, ezen Sziget' Attyának neveztetett (*Pater Coloniae Jadertinae*), és ezt a' Felírást nagy

betsben tartják még ma is a' Záraiak. Sok apró Szigeteket foglal *Zara* magábann, melyeknek Lakosai mindazáltal nintsenek többen harmincz ezernél. A' Fő-Város, ugyan azon nevű, mint maga a' Sziget. Igen meg van erősítve. A' Fegyveres- és más Tárházai rakottak. Lakosai számát mintegy hét ezerre lehet tenni, kik valóban pallérozottak. Kristus Urunk' születése után 378-dik esztendőben Damasus Pápa alatt, az Aquilejai Egyházi-Gyűlés Püspököt rendelt Jaderába: (Így hívattott akkor Zára) Idő' jártával a' Püspökség, Érsekséggé vált; mely még most is tart. Az oda való Cathédrale Templomban gyönyörű festések szemléltetnek; melyek; *Tintoretto*; *Palma*; *Tiziáno*; és *Varotaro* kezeik által készültek. Egy Nemzeti Fő-Tanáts vagyon Zarában; 's az tefzi az alsóbb Tisztviselőket.

Sebenicò; tengermeljei Distriktus Napkelet felé. A' Város benne; mely ugyan azon névvel neveztetik; régi Erősség. A' Kikötőhelye igen alkalmas; bátorságos; és jó erős is. Itt is egy Nemzeti Fő-Tanáts válaszja az alsóbb Tisztviselőket.

Trau. Az ezen néven lévő Szigetnek és Városnak *Tragurium* vólt a' neve a' Rómaiak' idejében. A' Lakosai 4500-ra számlálatnak, kiknek nints ugyan búzájuk;

de nagyon jóféle olajok, 's borok; fügé-
jek pedig oly bőven, hogy többet el szok-
tak adni külföldre esztendőnként, 14 ezer
hordónál.

Spalatro, Napkelet felé Európa' szá-
raz részén fekvő Város. Mind a' tengeri;
mind a' száraz feléről derekassan meg va-
gyon erősítve. A' Lakosait lehet tenni
12 ezerre, kik igen utánna látnak a' ke-
reskedésnek: de jól is bírják magokat. Az
odavaló Cathedrale Templom' palotája volt
Diocletianus Tsászárnak, ki azt a' leg-fí-
nomabb márványból úgy építtette, hogy
kivülről nyóltz szegeletű; belől pedig ke-
rek. A' Város' 3 Kapui is, bizonyosságai
a' Rómaiak' álmélkodásra méltó, és pom-
pás Architecturájoknak (építések' mód-
jának.)

Tran és *Spalatro* között fekszik *Salona*, igen régi Város, melybe, a' midőn
Kolóniát (Lakosokat) küldöttek a' Római-
ak, nevezték azt *Martia Juliának*. Dal-
mátzia Praetorának és Quaestorának ez volt
a' lakó-helye: de a' Gothusok és Avare-
sek által úgy el pusztítottatott; hogy már
ma, egynehány kalyibáknál (kunyhóknál)
egyebet nem lehet benne látni.

Clissa, egy magas márvány közfálon
épültt szinte meg-vehetetlen Erősség. Még
most is a' régi kőfalai vagynak. *Dio Cas-*

sius Historikus nevezi azt *Andetrium*nak; *Plinius* pedig, *Mandetrium*nak.

Velentzei Albániának

Fő-Városa, *Cattaro*. Bővölködik borral, olajjal, 's a' leg-fzebb gyümölsőkkel. A' kereskedés és Földmivelés virágjában vagyon nálla. Számosak a' Lakosai és gazdagok. A' Rómaiak' idejében *Ascrivium* vólt a' neve ezen Városnak.

Castelnuovo, hasonló nevű Distriktusnak Fővárosa. Nehezen férné hozzá az ellenség: mert közfalak között fekszik. A' Népe szorgalmatos, pallérozott, jól él, 's szapora.

Budua, utolsó Városa *Velentzei-Albániának*, 's feje egy Distriktusnak. Elég népes és gazdag. Búzája ugyan kevés terem; de bővölködik borral, olajjal, gyümölsőkkel; és virágoztatja a' kereskedést. — Az Albánusokról különösen azt jegyzik meg a' Tudósok, hogy tsupánn az egy Vallás' tzeremóniáit ki-véve, még most is tartják ök mind azokat a' lakadalmi, játéki, vendégségi és temetési szokásokat, melyeket a' Görögökről, és Trójaiakról hagytak emlékezetben *Homérus* és *Virgilius*: a' honnét egyenessen következik, hogy ezen mai Albánusok, régi Görögöknek 's Trójaiaknak Maradékaik.

Hadi és Békességes Környülállások.

Udinéből Aug. 28-dikán: — „Nem itt foly most a' Békesség alku; hanem *Passeriano* nevű Kastélyban, mely innét egynehány mérttföldnyire esik.“

Újjabb *Udinei* Tudósításokból olvasuk, hogy nagy Vendégséget adott *Bonaparte* *Passerianó*ban, melyre a' Ts. Kir. Küldötteken kívül, más Űraságokat is hívatott, kik a' Ts. K. Felség' Birodal-mából valók.

Az *Udinei* Elöljárók, el mentek mind öfzfűszességgel *Passerianó*ba *Bonaparte'* tiszteletére; mely alkalmatossággal panaszolták Néki, hogy nagy rajtok, a' fűzűntelenvaló tereh. *Bonaparte* biztatta Őet, hogy csak 12 napig legyenek még tsendesen: mert addig bizonyosann el fog válni a' so rások.

Görzből Sept. 1-ső napján: — „Tegnap Markéze *Gallónál* vólt *Bonaparte* *Udinébann* ebéden, melyet, tanátskozás követett.“

Velentzéből Aug. 22-dikénn: — „Már 8 Legió Katonaságunk egészfűzen kéfzen vagon. Most még 18 Batalionok fel-állítása vagon munkában. Egy Gyermekek-Batalion is állítatik oly Nevendékekből, a' kik kilentz és tizenkét esztendő között

vagynak. Ezenn Batalion, Reménység (*della Speranza*) Batalionjának neveztetik. Azért kell itt költsön-pénzzel segíteni a közönséges Kaszszát: mert a' Revolúció előtt úgy ki-takarítódott abból a' pénz, hogy az ideig való Kormányfizek Deputatussai, *Dandolo* Polgár' előadása szerént, nem találtak többet benne 4 száz ezüst Dukatiknál: adósságot ellenben 46 millió ilyen Dukatikra menőt (Egy az efféle Dukatik között 32 garast téfzen.)

A' Skutaribéli Basa, állandó Követjét küldötte az Alpesekenn innét fekvő Olasz Közönséges - Társaság' Kormányfizekéhez Médiólánumba.

A' *Cádixi* Spanyol Hajóssereg között, valami zenebona ütötte ki magát, az újabb Tudósítások szerén'.

Portugalliának a' Frantziákkal lett meg békélléséről, mihelyt meg-vitték az első hírt Londonba Aug. 15 dikénn a' Fr. Tudósítások: azonnal, száztól kettővel szállottak le a' Papiros-pénzek. A' Ministériommal ellenkező Újságok alkalmatosságot vettek onnét, a' Ministerek ellen való kikelésre, úgymint a' kik, kevéssel ez előtt kétfáz ezer font sterlinget kívántak adatni az Ország által Portugalliának, mely kívánságjokat meg is nyerték a' Gyűléstől, és már 70 ezer font sterlingnyi fegyvereket és egyéb készületeket által is küldöttek Portugalliába. Mitsoda feltételek alatt

békélt meg Portugalliai a' Fr. Respublikával? még nem lehet bizonyossan írni. — A' Portugalliai Udvarnak nagy indító ok volt kétség kívül, a' minél hamarabb való békélésre az is, hogy a' mostani Igazgatás ellen egy mesterséges szövetségű Olfszeesküvés fedeződött fel, a' melynek Kigondolói és Szövői között egy, a' midőn árestátlatott volna, el metizette magának a' nyakát.

A' Frantzia Direktórium, ki-hirdettette ugyan a' Redacteurben, hogy több officialis Tudósításokat nem fog közölni ezen Újság által: azolta is igen buzgó Pártfogója mindazáltal a' Redacteur, a' Direktóriumnak, melyről, egy újabb Darabjában azt írja, hogy Annak gondossága tartotta fenn eddig Párisban a' tsendességet, ámbár naponként érdeklí is ezt, a' nyomtatás- és befizetésbéli szabadsággal való visszaélés: melyen annyival inkább lehet álmélni, mivel kevés védelmező eszközei vagynak, 's még azokat is el akarják disputálni a' kezéből, egy oly temérdek Népek közepette, a' melynek indulatait fel-lázasztják ellene. — Mentette más Darabjában a' Direktóriumot, azon szemrehányások ellen is, melyek tétettek ellene a' Törvényhozó Ifjabbik Tanátsbann azért, hogy a' Nemzeti-gárda' fel-állíttatása eránt hozott Törvénynek ki-hirdetetésével késedelmeskedett.

Elegyes Tudósítások

A' Szárdiniai Király' birtokaiban, helyre állott volna már egyébaránt a' tsendes-ség: hanem mintegy négy ezer Zenebónások, ágyúkkal 's munitzióval, elebb a' Genuai földre, onnét pedig egy erős Kastelyba vették magokat, mely Kastely, Montferrát Markézénénak volt a' lakó-helye ez előtt, és Rivelló nak neveztetik. — A' Kormányfőzék keményen teteti ellenek a' szükséges készületeket. — *Asti* Városában, a' pártütés' rettentő példájául *Testa* nevű Prokátor; nem különben egy Orvos-Doktor Fiával egygyütt akasztó-fann végezték életüket. Egy más Orvos *Astiból*, a' most *Rivellóban* lévő Pártosok Vezérjeik közzül való.

A' Spanyol Király ki-hirdettette mindenfelé, hogy ezentúl, különböző Vallásúaknak is lehet Spanyol-Országban nem csak tartózkodni: hanem le is tenni ott magokat állandóul.

Mediolánumból írják, hogy a' Cisalpina Respublikabéli Ex-Jesuitáknak meghagyta a' Direktórium előbbeni penzió-jait.

A' Bétsi Török Követ, tegnap volt audientziánn Báro *Thugut* Ministernél; és Hertzeg *Colloredónál*. Egész pompája,

három ki-bérlett két két lovas rendszerént való hintókból állott.

Varsóról is el lehet már mondani némely részben, a' mit Trójáról *Penelope'* szájába adott vólt Ovidius: *Jam seges est ubi Troja fuit*: mert a' mint az Utazók beszélik, fű nőtte fel annak leg-szebb útjait: mivel nem jár mostanában rajtok több hintó nyóltznál, holott ennekelőtte egynehány száz járt fel 's alá. A' leg-szebb paloták' ablakaikból, Pruszszus Katona-Formaruhák tűnnek a' Néző' szemeibe. A' Lakosok' száma mód nélkül alább szállott.

Béts.

A' Hadi Fő-Cancellária' végzése szerént, *Wallis Olivier* gyalog Reg. énél az első vacans Főhadnagyság, *Kisfaludy E.* Hazánkfiáé.

A' *Barkó* nevet viselő Magyar lovas Reg. nél meg-halálozott *Ötvös* Oberstlieutenant. Helyébe lépett Első-Májorságból, *Mecséry* Úr. Első-Májorra lett 2-dik Májorból *Mara* Úr; 2 dikká pedig 3-dikból *Szentiványi* Úr. Harmadik Májorságra a' *Blankenstein* Reg. éből tétetett által ezen Reg. hez Kapitányságból *Meskó* Úr.

Alsó Aufztria' fel-kelett Nemessei is viselik már mejjeken a' múltt Keddtől fogva hív bátorságjok' tzímerét, mely, az Alsó-Aufztria' fzíneivel, úgymint késsel, fehérrel, 's veressel jegyes, arany-tsattos pántlika.

Baadenből (Ausztriában fekszik két órányira Bétshez) Sept. 4-dik napján: — „A' miolta itt mulatnak Tsásfár 's Tsásfárné Ő Felségek, igen rakva van ez a' kis Város Vendégekkel, kik részszerént az ide való meleg fürdővel élnek, részszerént pedig mulatság' kedvéért tartózkodnak itten. Tegnap (Vasárnap) kiváltképpen igen sokan voltak itten, Bétsből, Neustadtból, (Német-Újhelyből) 's egyéb szomszéd helységekből. Az ide való tántzoló szalában (Casino) egész éjtszaka tántzoltak a' temérdek sok Vendégek. Ebből is észre lehet venni: hogy nem mind beteg az, a' ki Baadenbe megy. Tsásfár Ő Felsége délelőtt fürdik: délután pedig Tsásfárné Ő Felségével ki szokott kotsizni, majd az igen kellemetes hegyek közzé, majd a' térségen fekvő Helységekre. Megszemlélték a' Hírmondó által már egynehányszor említett Tsatornát (Canalist) is, melynek ásása Július' közepe' tájján kezdődött el két helyen, úgymint *Laxenburg* alatt, és *Guntramsdorf*-nál, Béts és Neustadt között lévő Ország-útja' menttébenn. Ez a' tsatorna, ha tökéletességre megy, Béts Várossának bástyái alatt fog a' Dunába szakadni, azon helyen, a' hol most *Wien* nevű patak szakad a' Dunába. Innen *Rennweg* nevű Külső-városon végig, 's a' Sz. Márk' líneánál ki, a' Pozsonyi út' folytatában

Simering falu mellett megy el. Schwechet falut balra hagyván, jobb-kéz felé tekeredik fél-hóld formára; 's megy Leopoldsdorf-nak; és Laxenburgnak (a' Tsászar nyári mulató-helyének) azután Guntramsdorf-nak; Baadennek; Feslaunak. Innen Neustadt felé tsavarodik; melyet jobbra hagyván; Lichtenwörthnél a' Lajtha vizén által megy Magyar-Országba; a' hol minekutánna Sopron Vármegyében Siglós (Sieglik) falu; Sopron Városa; 's Nagy-Czenk alatt; továbbá a' Rába-Közön; 's Győr Vármegyének egy részén által folytatta útját: Győr Várossánál a' Dunába fog szakadni. A' fzelessége ezen tsatornának úgy van alkalmaztatva; hogy két hajó egymás előtt ki-térhet rajta. A' hajókat lovak fogják húzni. A' hol; Ország- 's más szekérutakon kell keresztül menni a' tsatornának: ott mindenütt magas bálthajtásos hidak fognak építtetni; hogy az alatt a' hajók bátran el mehessenek. — Már készen is van ezen tsatorna' számára, több egy millió igen vastag téglánál; a' melyből fognak t. i. a' Víz-rekesztékek (Siók) rakattatni. Többnyire Horvátok a' Teglavetők, kiket; Körös Vármegyéből (ex Comitatu Criesiensi) hoztak ide a' Baadeni teglavetőbe. Eleinten igen számosan voltak ezen mesze földről ide jött jó emberek: hanem az után meg nem elégedvén az ide való igen

drága étellel, sokan közzülök vízfzamen-
tek Hazájokba. — Sok pénzbe kerül ezen
tsatorna, nem tsak azért, mert mezszire
terjed, hanem azért is kiváltképpen: mi-
vel a' dombos helyek miatt sok Siókat,
(Schleussen) kelletik reá tsinálni, melyek
temérdek költséget kívánnák. De meg-
betsülhetetlen hasznára lesz nem tsak Au-
sztriának, hanem Magyar-Országának is:
sőt ennek kiváltképpen. A' főbb pártfo-
góji 's igazgatóji közzül ezen tsatorna-ké-
fzítésnek, egy, Mélt. Gróf *Aponyi Ö. Exc. ja*,
T. N. Tólna Vármegyének Fő-lspánnya."

Magyar Ország.

Szombathelyről Sept. 2-dikánn: —
„Magyar példa-beszéd: *Várt Leány Vá-
rat nyer.* Mi is darab időtől fogva vár-
tuk ide nagy kívánsággal Szabóltis Várme-
gyének fel-keltt Nemés Seregét: mert sok
szép dolgokat hallottunk felőle. Már el-
érkezett ezen Sereg, és mai napon meg is
tette hadi próbáit, a' Fő Hertzeg Nádör-Is-
pány; H. Würtemberg Ferdinánd; és más
fzámतालन Nézők előtt: de mondhatom,
sőt úgy vallja maga az ide való egész Vi-
lág, hogy nem tsak meg nem tsalattatott
várásában 's reménységeben ezen valóság-
gal nemés Sereg eránt; hanem valamint
Páris hajdanni, szebbnek találta fzemben
Helénát, mint a' közönséges hír után kép-

zelte vólt magának: úgy itt is többet látunk 's látunk a' Szabólt's Vármegyei Ns Seregben; mint sem hallottunk felőle. — A' jövő Kedden ismét nagy hadi-próba (manöver) fog tartatni, melyre ide várjuk Ö Felségét (*El is ment volna: de a' Bádeni kúráját felbe nem szakaszthatta.*)“

* * * * *

Jelentés.

Egy nagy tapasztalású, és tekintetű Magyar Hazafi, a' kinek tudós pennájából folyt amaz esmeretes Munkátska: *Etwas vom Werböcz, dem Kompilator des sogenannten Juris Tripartiti Hungarici, um einigermassen dem Wunsch des Manch-Hermæons ein Genügen zu leisten*: szándékozik most oly Munkának közre-botsátása által tetézni hazafiúi érdemeit; a' melynek el enyészését még csak egynehány igen ritka Kézírások tartóztattak. A' hasznavehetőségére nézve, ezen Munkának, eléggé fog maga szólnani magáért. A' kiknek szírentséjek vólt olvasni, valósággal betses Munkának ítélik. Ez t. i. az a' *Jus Consuetudinarium Quadripartitum Hungaricum*, melynek Első Ferdinánd Tsáfzár és Magyar Király' uralkodása alatt, egynehány Érdemes Törvénytudók által való ki-

dolgoztatását kívánta az 1553-dik esztendő: béli Ország-gyűlés' Végzéseinek 19-ik Tzikkelye oly tzéllal; hogy ezen újonnan készítendő Törvénykönyv vétetessék fel a' *Verböczy* Tripartituma helyett. A' fel nem vétettetése okai; elő fognak a' Munka' végin adattatni: melyek után következnek a' M. Kiadónak némely Észrevétel-i a' F. Ausztriai Háznak; Magyar-Országához való örökös jussára nézve. A' Nyomtatmanyok' számát; a' Vennikívánók' száma határozhatja meg leg-jobbann: azért is mind Magyar mind Erdély Országban; a' kik meg-akarják szerezni ezen Munkát; méltóztassanak neveiket oly Haza:fiaknak által-adni; kik a' Collectorságot örömeit magokra vállalják. A' Collector Urak annakutánna; illendő jutalom' reménysége alatt; ne terheltessének a' Vennikívánók' laistromát hozzánk fel-küldeni ily tzím alatt: *Pro Magyar Hirmondó a' Wienn*. E' meg-léven; azonnal tudósíttatni fog a' Publikum; a' Könyvnek betűiről; papirossáról; 's árjáról.